

Trøndelag fylkeskommune
Trööndelagen fylhkentjielte

BALANSEKUNST

Kulturstrategi for Trøndelag 2019-2022

Høringsutkast

Foto: Håkon Grønning

OPPSUMMERING

NAVN og avgrensing	BALANSEKUNST – KULTURSTRATEGI FOR TRØNDELAG 2019-2022 Omfatter kunst og kultur, idrett, friluftsliv, frivillighet, kulturarv og kulturnæring
Relevante MÅL I TRØNDELAGS-PLANEN	<ul style="list-style-type: none"> • I 2030 er kunst og kultur en viktig drivkraft for samfunnsutvikling i Trøndelag • I 2030 skal god livskvalitet og mangfold kjennetegne Trøndelag • I 2030 er Trøndelag best i Norge på regional samhandling • I 2030 har Trøndelag et omstillingsdyktig og framtidrettet arbeids- og næringsliv • I 2030 har Trøndelag et balansert utbyggings- og bosettingsmønster
Forankring i PLANSYSTEMET	<p>Vedtatt igangsatt i Regional planstrategi 2016-2019.</p> <p>The diagram illustrates the planning system hierarchy. At the top is the 'Fylkesplan TRØNDELAGSPLANEN 2019-2030' (yellow box). Below it are 'Regionale planer etter plan og bygningsloven' (dark blue box) and 'Regionale strategier' (teal box). Both lead to three 'Handlingsprogram' (grey boxes). A vertical yellow box on the left is labeled 'Regional planstrategi' with arrows pointing to the Fylkesplan. A box on the right is labeled 'Kulturstrategien er en regional strategi' with an arrow pointing to the 'Regionale strategier'.</p> <p>Tematiske handlingsprogram utarbeides etter at strategien er vedtatt.</p>
Tilgrensende ANDRE PLANER	<ul style="list-style-type: none"> • Strategi for innovasjon og verdiskaping • Internasjonalt handlingsprogram (under arbeid) • Regional plan for kulturminner (under arbeid)
SENTRALE NASJONALE FØRINGER	<ul style="list-style-type: none"> • Meld. ST. 8 2018-2019: Kulturens Kraft. Kulturpolitikk for framtida • Meld. St. 10 (2018–2019) «Frivilligheita sterk, sjølvstendig, mangfaldig – Den statlege frivilligheitspolitikken.» • «Utredning av oppgave- og ansvarsfordelingen mellom forvaltningsnivåene på kulturområdet.» 23.11.2018 • NOU 2013:4. Kulturutredningen 2014 • «Utredning om samisk kunst og kultur på arenaer i Norge.» 23.11.2018 • Sametingsmelding om samiske kulturinstitusjoner – 2016 • Sametingsrådets redegjørelse om samisk litteratur – 2018

FORORD

Dette utkastet til kulturstrategi for Trøndelag søker å gi innhold til og gi retning for, samfunnsutviklingen i Trøndelag. Her er kultur i bred forstand er en sentral faktor. Trøndelagsplanen for 2019 – 2030 (vedtatt av fylkestinget i desember 2018) legger de overordnede føringene for denne kulturstrategien.

Kulturstrategien søker å løfte fram kulturens betydning for realisering av de overordnede målene og skal mobilisere alle samfunnsaktører i Trøndelag til felles innsats i årene framover. Ambisjonen er med andre ord at denne strategien skal løfte «Kultur-Trøndelag» - innenfor rammen av nasjonale kulturpolitiske mål.

Trøndelags visjon – Vi skaper historie – legger lista høyt også for kulturområdet. Og skal vi lykkes med realisering av strategiene krever det samarbeid på tvers av fag, sektorer og institusjoner – i respekt for hverandres roller og kompetanse.

Kulturstrategien er bevisst holdt på et overordnet strategisk nivå, og oppfølgingen av strategiene gjennom mer konkrete tiltak vil skje gjennom handlingsprogram på enkeltområder.

Trøndelag fylkeskommune, som regionalt folkevalgt organ med et tydelig samfunnsoppdrag på vegne av regionen, håper utkastet til kulturstrategi inspirerer og inviterer til mange og gode innspill før endelig vedtak fattes av Trøndelag fylkesting i juni 2019.

Tore O. Sandvik

Fylkesordfører

Odd Inge Mjøen

Fylkesrådmann

INNHOOLD

1	Kobling til Trøndelagsplanen	5
2	Innledning	9
2.1	Bakgrunn og innhold	10
2.2	Kulturmeldingens uttrykte forventninger	10
3	Kulturpolitikk	11
3.1	Kulturens nytte og verdi	12
4	Balansekunst	13
5	Strategier	14
5.1	Kunnskapsgrunnlag for kultur i Trøndelag	14
5.1.1	Styrke kunnskapsgrunnlaget	15
5.2	Kulturens betydning i Trøndelag	16
5.2.1	Profesjonell kunst og kultur	16
5.2.2	Kultur for god livskvalitet	17
5.2.3	Frivillig aktivitet og engasjement	18
5.2.4	Kulturens dannende og demokratiske rolle	19
5.2.5	Samisk språk og kultur	20
5.2.6	Ung i Trøndelag	21
5.2.7	Kultur på trøndersk dagsorden	22
5.2.8	Kultur og inkludering	23
5.3	Kulturutvikling og virkemidler i Trøndelag	24
5.3.1	Møteplasser i lokalsamfunnet	24
5.3.2	Kulturell infrastruktur	25
5.3.3	Kulturfaglig kompetanse	26
5.3.4	Lokalt og regionalt eierskap til kulturinstitusjoner	27
5.3.5	Offentlig og privat samarbeid om kultur	28
5.3.6	Kunnskapsutveksling og nytenking	29
5.3.7	Samarbeid mellom kulturaktører	30
5.3.8	Kultur som levevei	31
6	Referanser	32
7	Vedlegg	32

1 KOBLING TIL TRØNDELAGSPLANEN

Her følger en skjematisk oversikt over strategier med kobling til Trøndelagsplanens hovedmål og delmål:

Retningsmål og delmål fra Trøndelagsplanen som er lagt til grunn for Kulturstrategien.

I 2030 skal god livskvalitet og mangfold kjennetegne Trøndelag

Samfunnet legger til rette for god helse, sosial utjevning, trygge lokalsamfunn og oppvekstmiljø

Nærmiljøet og møteplasser er tilrettelagt for opplevelser og aktivitet

Frivillighetssektoren er aktiv og inkluderende

5.1.1 Styrke kunnskapsgrunnlaget

- Utarbeide og vedlikeholde et grundig kunnskapsgrunnlag for å identifisere og synliggjøre de kulturpolitiske utfordringene, og slik prioritere ressurser.
- Initiere forskning og kompetanseutvikling på kulturfeltet for å sikre ny og relevant kunnskap som verktøy i politikktutforming og forvaltning.

5.2.2 Kultur for god livskvalitet

- Øke forståelsen av kulturens og idrettens betydning for å fremme helse, livskvalitet og sosial utjevning.
- Sikre et bredt og inkluderende kulturliv, hvor alle gis anledning til å skape, delta og oppleve.
- Legge til rette for en aktiv hverdag for alle, gi folk mulighet og motivasjon til å ta «aktive valg» i hverdagen.
- Gi kulturelle uttrykk større plass i helse- og omsorgsarbeid.

5.2.3 Frivillig aktivitet og engasjement

- Etablere faste møteplasser mellom det offentlige og de frivillige organisasjonene både regionalt og lokalt for gjensidig informasjon og erfaringsutveksling.
- Utvikle ulike kompetanseprogram for frivillig sektor, knyttet til oppgaver innen helse- og omsorgssektoren og andre samfunnsområder.
- Frivillig sektors rolle, betydning og virkemidler skal være en naturlig del av regional og kommunal samfunnsplanlegging.

5.2.6 Ung i Trøndelag

- Sikre et bredt, mangfoldig og inkluderende kulturtilbud, som bidrar til trivsel og bolyst for unge.
- Gi barn og unge muligheten til å engasjere seg, og sørge for at deres stemme blir hørt på alle samfunnsarenaer.

5.2.8 Kultur og inkludering

- Samordne innsatsen på inkluderingsfeltet for offentlige instanser og sivilsamfunnet i Trøndelag slik at vi får flere godt integrert raskere.
- Legge til rette for kompetansedeling og – utvikling gjennom samarbeid, kurs og møteplasser, for å oppnå et godt inkluderingsarbeid basert på et solid kunnskapsgrunnlag.

5.3.1 Møteplasser i lokalsamfunnet

- Prioritere varierte og levende møteplasser i nærmiljøet med ulike aktiviteter og tilbud.
- Invitere til ulike medvirkningsarenaer for å få fram ønsker og behov fra innbyggerne i utviklingen av nærmiljøet og lokalsamfunn.
- Påse at grønt- og friluftsområder, inklusive strandsonen, ivaretas i arealplanleggingen.

I 2030 er kunst og kultur en viktig drivkraft for samfunnsutvikling i Trøndelag

Kommunene har en solid kulturell grunnmur som bidrar til mangfold og skapende kulturliv

Både kulturell egenaktivitet og profesjonelle kulturtilbud er tilgjengelige for alle

Samisk språk og kultur skal være levende og synlig i Trøndelag

Trøndersk idrett og kultur er sterk i topp og bredde, og god på mangfold, frivillighet og arrangement

Det kulturbaserte næringslivet er velutviklet

Aksen Stiklestad-Nidarosdomen er en godt utviklet symboltung bærebjelke i et samlet Trøndelag

5.2.1 Profesjonell kunst og kultur

- Stimulere til utvikling, nyskaping og mangfold på det profesjonelle kunst- og kulturfeltet.
- Ivareta tradisjon og kontinuitet, ved å sørge for at de profesjonelle miljøene og institusjonene får mulighet til å utvikle seg videre.

5.2.4 Kulturens dannende og demokratiske rolle

- Ivareta folkebibliotek, kulturskole, fritidsklubber og dermed den kulturelle grunnmuren i kommunene.
- Styrke kulturens tradisjonelle institusjoner, samt ivareta kunst- og kulturproduserende institusjoner og kunstnere.
- Kulturuttrykk skal være tilgjengelig både fysisk og digitalt.

5.2.5 Samisk språk og kultur

- Utvikle samarbeidet mellom kulturinstitusjoner, kommuner og fylkeskommuner og sørsamiske institusjoner og organisasjoner.
- Utvikle samiske kulturarenaer, og satse på formidling av samisk kultur på flere kulturarenaer enn i dag
- Legge til rette for både de tradisjonelle uttrykksformer innen samisk kultur og for samisk samtidskunst.
- Bidra til at samiske kulturinstitusjoner og organisasjoner kan ivareta sin rolle som viktige samfunnsaktører i bevaring og utvikling av samisk kunst og kultur.

5.3.3 Kulturfaglig kompetanse

- Ivareta og bygge kulturfaglig kompetanse i kommunal og fylkeskommunal forvaltning, herunder utvikle potensialet i kulturskoler og bibliotek til styrking av lokal kultur.

5.3.8 Kultur som levevei

- Videreutvikle kompetanse og nettverk som er relevant for kreative næringer.
- Systematisk videreutvikle idretts- og kulturarrangement med sikte på bærekraftig gjennomføring og positive økonomiske ringvirkninger.
- Legge til rette for at kunstnere skal kunne bo, produsere og formidle sin kunst i Trøndelag.

I 2030 er Trøndelag best i Norge på regional samhandling

Vi har gode arenaer for dialog mellom offentlige, private og frivillige samfunnsaktører

Trondheim og Trøndelag opptrer samlet i nasjonal sammenheng

Deltakelse på internasjonale arenaer er strategisk og koordinert

5.2.7 Kultur på trøndersk dagsorden

- Sette kultur på dagsorden når trønderske aktører møtes.
- Løfte kultur høyere på den regionale dagsorden.

5.3.4 Lokalt og regionalt eierskap til kulturinstitusjoner

- Posisjonere Trøndelag slik at nye oppgaver på kulturområdet blir overført til regionen.
- Bidra til at det utvikles gode eierstrategier for det offentliges eierskap i ulike kulturinstitusjoner.
- Sikre ivaretagelse av det lokale eierskapet til de ulike kulturinstitusjonene.

5.3.5 Offentlig og privat samarbeid om kultur

- Utfordre private aktører og næringslivet til å bidra til realisering av større utbyggingsprosjekter i kultur- og idrettssektoren.
- Utvikle en god modell for privat - offentlig samarbeid.

5.3.7 Samarbeid mellom kulturaktører

- Stimulere til samarbeid mellom de store kulturinstitusjonene, de regionale og lokale institusjonene og kulturlivet for øvrig.
- Styrke interkommunalt samarbeid, gjennom målrettede tilskuddsordninger og regional kulturpolitikk.
- Bidra til økt samarbeid over, kommune-, fylkes- og landegrensene for å styrke kulturfaglig kompetanse, kunnskap og kulturforståelse.

1 Kobling til Trøndelagsplanen

- Utforme flere og bedre søknader fra Trønderske kulturaktører til nasjonale og internasjonale programmer som Kulturrådet, EU-prosjekter, og de nordiske kulturprogrammene.

I 2030 har Trøndelag et omstillingsdyktig og framtidsrettet arbeids- og næringsliv

Grunnopplæringen stimulerer til lærelyst, nysgjerrighet og kreativitet

Opplærings- og utdannings-systemet er fleksibelt og i nært samarbeid med arbeidslivet. Det er god tilgang på relevant kompetanse, kapital og sterke innovasjonsmiljø

5.3.6 Kunnskapsutveksling og nytenking

- Øke samhandlingen mellom kulturfeltet og andre samfunnsområder.
- Skape felles arenaer for kunnskapsutveksling, forskning og utvikling.
- Legge til rette for utvikling av kunst og kultur av høy kvalitet gjennom å koble og styrke kreative utviklingsmiljø.

I 2030 har Trøndelag et balansert utbyggings- og bosettingsmønster

Trondheim er en konkurranse-dyktig storby og en positiv drivkraft for utvikling i fylket

Vi har attraktive småbyer og regionale tyngdepunkt med varierte funksjoner og tjenester

Trøndelag består av livskraftige regioner og distrikter med identitet og særpreget

5.3.2 Kulturell infrastruktur

- Etterstrebe lav økonomisk terskel for bruk av nye og eksisterende kultur- og idrettsarenaer.
- Realisere regionale arenaer av nasjonal interesse gjennom god samhandling mellom stat, region og kommuner.
- Tilpasse eksisterende og nye bygg og lokaler til ulike bruksområder og aktører, herunder ivareta geografisk dekning og mulighetene for sambruk.
- Utvikle digitale verktøy for informasjon, deltakelse og læring, og sikre nødvendig opplæring og infrastruktur.

2 INNLEDNING

Ved samlingen av Trøndelag til ett fylke ble det ofte vist til en felles trønderidentitet, og det er ikke vanskelig å finne kjennetegn som mange trøndere vil kjenne seg igjen i - og som folk i andre deler av landet forbinder med Trøndelag – dialekten, folkelighet, langrenn og Rosenborg. En kulturstrategi for Trøndelag må likevel ta hensyn til at det også er stor variasjon innad i fylket, og at avstandene er lange.

Landsdelen sett under ett har stor spennvidde innenfor kulturfeltet. I alle bygder og småbyer drives et aktivt og variert kultur- og idrettsmiljø av frivillige, mange distrikter har en sterk spel- og revytradisjon, som også samarbeider med profesjonelle. Kommunene sørger for tilbud gjennom kulturskole og bibliotek, mens framvekst av kulturhus har gitt rom for større bredde. Opplevelsesnæringen er viktig i distriktene, og kultur – som friluftsliv, kulturarv og mattradisjoner - utgjør en betydelig ressurs. Dette viser også hvordan by, bygd og småbyer er knyttet sammen.

Storbyen Trondheim har et ungt og urbant miljø, med mange studenter og et høyt utdanningsnivå. Kulturpreferanser, -etterspørsel og -forbruk vil være annerledes her enn mange andre steder. Samtidig er det viktig at de ulike virkemidlene og kulturprosjekter som

fylkeskommunen er involvert i og rår over, kommer folk i Trøndelag til gode der de bor. At storbyen gir marked og grunnlag for større bredde i tilbudet, forenkler også tilgangen for folk i distriktene når det gjelder tilbud som har smalere nedslagsfelt. Tilreisende publikum fra småbyene og distriktene understøtter tilbud hvor Trondheims befolkning heller ikke er tilstrekkelig.

Trøndelag, med sin identitet og historie, har i alle tider påvirket og blitt påvirket av omverdenen, og identiteten og kulturen er dermed i konstant utvikling. En av ambisjonene med denne kulturstrategien er å argumentere for at den felles kulturen og identiteten skal være samlende, men samtidig åpen for inntrykk fra, og samarbeid med, andre kulturer og områder – lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt.

Det er et bredt kulturbegrep som benyttes i denne strategien, det vil si at også idrett, friluftsliv, frivillighet, kulturarv og kulturnæring inkluderes. Kulturstrategien skal gi retning for kulturpolitikk og -praksis for hele Trøndelag.

Kultur og folkehelse har et potensial til å skape et samfunn sterkere orientert om lokale opplevelser, kultur og fritidsaktiviteter framfor forbruk av varer. Dette vil være et godt bidrag til bedre klima og miljø.

2.1 BAKGRUNN OG INNHOLD

Kulturstrategi for Trøndelag er en regional strategi, vedtatt igangsatt gjennom politiske vedtak i den gang Nord- og Sør-Trøndelag fylkeskommuner, ved behandling av Regional planstrategi 2016-2020. Kulturstrategien skal gi retning for innsatsen i kultur-fylket Trøndelag i fire år fra og med 2019 til og med 2022.

Arbeidet har tatt utgangspunkt i Trøndelagsplanens mål og delmål. Følgende hovedmål i Trøndelagsplanen har vært retningsgivende:

- I 2030 er kunst og kultur en viktig drivkraft for samfunnsutvikling i Trøndelag
- I 2030 skal god livskvalitet og mangfold kjennetegne Trøndelag
- I 2030 er Trøndelag best i Norge på regional samhandling
- I 2030 har Trøndelag et omstillingsdyktig og framtidsrettet arbeids- og næringsliv
- I 2030 har Trøndelag et balansert utbyggings- og bosettingsmønster

Kulturstrategien skal bidra til å realisere Trøndelagsplanens mål på kulturfeltets ulike

arenaer, og med ulike virkemidler, fra et utall aktører – både kulturinstitusjoner og kulturaktører, fra et stort antall frivillige aktører, fra næringslivet og kommunesektoren. For å vise nødvendigheten av god samhandling på tvers av kommunegrenser, fag, sektorer og kulturuttrykk, er det lagt vekt på problemstillinger og strategier som kan berøre flere kulturområder.

Kulturbegrepet som benyttes i denne strategien omfatter kunst, kultur, idrett, friluftsliv, frivillighet, kulturarv og kulturnæring. Det er altså et bredt kulturbegrep, som inkluderer egenaktivitet - både i betydningen deltagelse, bruk og kommunikasjon. Kultur har en verdi på flere nivåer - både for den som skaper, den som utøver og deltar, og for den som tar til seg kultur. Det enkelte kunstverk og den enkelte opplevelsen, har verdi i seg selv, som estetisk eller utviklende erfaring for individer og grupper. Kulturelle arrangementer og aktiviteter kan også ha positive ringvirkninger for hele samfunn – som inkludering, større fellesskapsfølelse og økt refleksjon og kunnskap - aspekter som i sin tur blant annet påvirker bolyst, trivsel og folkehelse.

2.2 KULTURMELDINGENS UTTRYKTE FORVENTNINGER

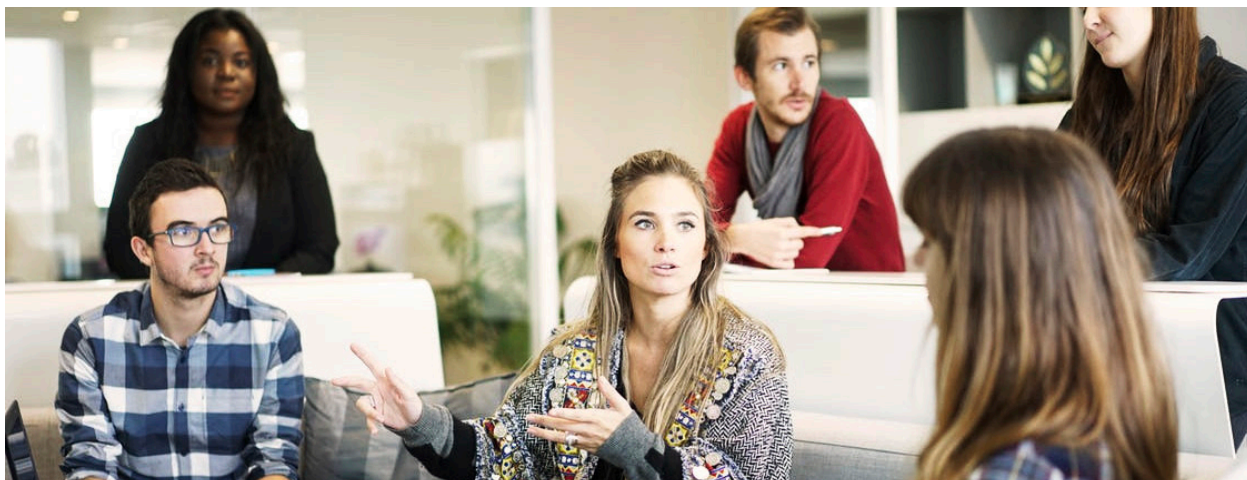
Kulturmeldingen¹ signaliserer at hele samfunnet er avhengig av en offensiv kulturpolitikk. Det er også i tråd med Trøndelagsplanens ambisjon om at kultur skal bidra til en positiv utvikling i landsdelen. I arbeidet med Kulturstrategi for Trøndelag har dette vært en ledetråd. Den nasjonale kulturpolitikken mål, og dens ambisjoner, er også førende for utvikling av den regionale strategien - Kulturstrategi for Trøndelag.

Kulturmeldinga har følgende samfunns mål:

Eit levande demokrati der alle er frie til å ytre seg, og der mangfald, skaparkraft og kreativitet er høgt verdsett. Eit inkluderande samfunn der kunst og kultur av ypparste kvalitet inspirerer, samlar og lærer oss om oss sjølv og omverda.

¹ Meld. ST. 8 2018-2019: Kulturens Kraft. Kulturpolitikk for framtida

3.0 KULTURPOLITIKK

Nasjonal politikk er summen av det som skjer på statlig, regionalt og lokalt nivå og må dermed inkludere virkemidler på alle tre nivå.

Derfor utformes den nasjonale kulturpolitikken både nedenfra og ovenfra.

Statlig politikk omfatter ikke de to andre nivåene.

Kulturpolitikk er kort sagt det offentlige engasjement på kulturområdet, altså offentlige tiltak som har som formål å legge til rette for ulike kulturuttrykk – både produksjonen av dem og formidlingen. Økonomisk støtte til kulturinstitusjoner og utøvende kunstnere er ett av virkemidlene som ofte forbindes med kulturpolitikk.

Den første overordnede kulturmeldingen på 15 år, «Kulturens kraft. Kulturpolitikk for framtida», ble lagt fram i november 2018. I desember kom «Frivilligheita sterk, sjølvstendig, mangfaldig - Den statlege frivilligheitspolitikken.»²

Videre sendte kulturdepartement ut rapporten «Utredning av oppgave- og ansvarsfordelingen mellom forvaltningsnivåene på kulturområdet»³ og «Utredning om samisk kunst og kultur på arenaer i Norge»⁴ i november 2018. Oppgaveutredningen er Kulturdepartementets grunnlag for vurdering av det såkalte Ekspertutvalgets⁵ utredning om regionenes nye rolle og oppgaver.

I arbeidet med kulturstrategien er Kulturdepartementets meldinger og utredninger reflektert og utgjør et viktig kunnskapsgrunnlag.

² Meld. St. 10 (2018–2019) Frivilligheita – sterk, sjølvstendig, mangfaldig — Den statlege frivilligheitspolitikken

³ KUD: Utredning av oppgave- og ansvarsfordelingen mellom forvaltningsnivåene på kulturområdet

⁴ KUD: Utredning om samisk kunst og kultur på arenaer i Norge

⁵ KMD: Regionreformen: Desentralisering av oppgaver fra staten til fylkeskommunene Februar 2018

3.1 KULTURENS NYTTE OG VERDI

Litteraturen er unyttig. Den er like så unyttig som kjærleiken og døden.

Jon Fosse⁶

Hvorvidt kunst og kultur er nyttig, er et spørsmål som dukker opp med jevne mellomrom, og er beslektet med diskusjonen om kulturens «egenverdi». Som sitatet over henspiller på har kultur, og derunder ulike kunstneriske uttrykk, en verdi i seg selv - ikke minst som utviklende erfaring for den enkelte som skaper eller opplever kultur. I tillegg kommer det rent estetiske aspektet, kunst og kultur som kilde til nytelse.

Kulturens betydning for enkeltmennesket kan uttrykkes ved begrepene DELTA, OPPLEVE, SKAPE. Å være del av et fellesskap, å oppleve verden gjennom ulike sanseintrykk, og ikke minst det å uttrykke følelser, tanker og meninger gjennom selv å skape noe, er alt sider ved det vi kaller kultur. I fellesskapet, i opplevelsen og i skaperprosessen ligger kulturens egenverdi. Samtidig vil dette være erfaringer og prosesser som er en del av kulturens samfunnsbyggende kraft. Slik et individ er med på å påvirke kultur og miljø, påvirker også miljø og kultur identitetsdanningen.

Kulturutredningen (2014)⁷ understreker betydningen av den kulturelle grunnmuren, som omtales som «kulturpolitiske verktøy som har til hensikt å dyktiggjøre befolkningen for kulturell deltakelse og skapende virksomhet» (s. 304). Med andre ord, strukturen som gir befolkningen tilgang til nettopp det å *delta, oppleve og skape* innenfor idrett, kultur og friluftsliv. Det en erfarer som barn på disse arenaene, legger grunnlag for forståelse og mestring senere i livet.

Kulturmeldingen fra 2018 er tydelig på at kunst og kultur har verdi i seg selv, og slår fast at kultur blant annet handler om identitet, historie og demokrati. Refleksjon, samtale og fellesskapsfølelse er også effekter av kunst og kultur. Kunst og kultur har en samfunnsbyggende kraft. Denne kraften ligger først og fremst i evnen til å være verdiskapende i kulturell betydning. Det vil si at kulturen står for foredling av verdier knyttet til dannelse, nyskaping, mangfold, kvalitet, ytringsfrihet, identitet og toleranse. Kulturen skal ha evnen til å kritisere, utfordre og påvirke «det bestående», og til å komme med alternative løsninger på viktige samfunnsproblemer.

Kulturens egenverdi ligger altså som en forutsetning for at kulturen kan ha andre effekter, for eksempel som verktøy i arbeid med integrering og folkehelse. En av ambisjonene i Trøndelagsplanen er nettopp at kultur skal bidra til en samfunnsutvikling som utjevner sosiale forskjeller og fremmer samfunnsdeltakelse og helse. Det er også mål om å skape gode sosiale og miljømessige forhold knyttet til innsatsområdene bolyst og livskvalitet.

I denne strategien anerkjennes kultur som et verktøy og en viktig drivkraft i samfunnsbyggingen, og det understrekes samtidig at kultur har en verdi i seg selv. Det legges til grunn at disse to rollene eller egenskapene – egenverdi og samfunnsnytte – ikke er motstridende, men virker sammen og samtidig.

⁶ Fosse, Jon (2011): Essay. Oslo, Samlaget.

⁷ NOU 2013:4. Kulturutredningen 2014

4.0 BALANSEKUNST

Kulturlivets dilemmaer

Både i utformingen av kulturpolitikk og i kulturlivets hverdag må man gjøre en rekke avveininger. Dette er dilemmaer som kan sees på som motsetningspar, men det er ofte snakk om å oppnå et «både og». Vi møter disse dilemmaene i ulike varianter i forholdet mellom:

- Mangfold
- Profesjonalitet
- Tradisjon
- Bredder
- Forutsigbarhet
- Lønnsomhet
- Sentrum
- Eksklusivitet
- Frivillighet/amatør
- Nyskaping
- Topp
- Rom for nye tanker
- Fri tilgang
- Distrikt

Trøndelag er kjent for topper innen både idrett, musikk, teater og flere andre felt. Trøndelag er også kjent for stor bredde, skaperevne og aktivitet blant amatører og frivillige. Ikke minst er Trøndelag kjent for at profesjonelle og amatører spiller på lag i teater- og musikklivet. En styrke er også god kvalitet på hele utdanningsløpet, fra kulturskole til høyere utdanning på universitetsnivå, noe som er et viktig element i (videre)utviklingen av kulturlivet, og vesentlig for at trøndersk kultur leverer både på nasjonalt og internasjonalt nivå.

Det kreves kontinuerlig nyskaping og utvikling samtidig som folk strømmer til det forutsigbare og velkjente, det tradisjonelle. Viktigheten av lik tilgang, inkludering og

social utjevning understrekes ofte, men i neste åndedrag kreves det lønnsomhet og inntjening. Ikke minst er avveiningene mange når det gjelder arenutvikling. Vi trenger kultur- og idrettsarenaer i lokalsamfunnene, og vi trenger arenaer for større arrangement og anledninger som er knyttet til byene og større sentra. Kulturliv i befolkningstette områder og i distriktet krever ulik tilnærming.

Kulturstrategi for Trøndelag tar hensyn til disse dilemmaene. Balansegangen krever tydelige beslutninger, både i de folkevalgte organene og i ulike lag og organisasjoner. Det er en krevende «balansekunst», og «ja takk, begge deler» er ofte målet.

5.0 STRATEGIER

I denne delen presenteres strategiene. De er delt inn i tre hovedbolker:

5.1. Kunnskapsgrunnlag for kultur i Trøndelag som understreker viktigheten av at solid kunnskap om kultursektoren skal ligge til grunn for kulturpolitikken og forvaltningen av den.

5.2. Kulturens betydning i Trøndelag. Denne delen omhandler verdien og effekten av kultur i bred forstand, og strategiene handler blant annet om kulturens betydning for livskvalitet og folkehelse og kulturens dannende og demokratiske rolle. Videre er profesjonell kunst; frivillig aktivitet; kulturens betydning for bolyst og engasjement hos barn og unge; kunnskapsutveksling og nyskaping, og samisk språk og kultur behandlet.

5.3. Kulturutvikling og virkemidler i Trøndelag, som kort sagt handler om hvordan kulturfeltet kan utvikle seg videre, og hvilke virkemidler som finnes. Her ligger strategier som omhandler kulturell infrastruktur, ressurser, kulturfaglig kompetanse, samarbeid, møteplasser i lokalmiljøet, og kunst- og kultur som næring.

5.1 KUNNSKAPSGRUNNLAG FOR KULTUR I TRØNDELAG

Norsk kulturindeks, den årlige oversikten over kulturtilbud og kulturaktivitet i norske kommuner, regioner og fylker, viser at Trøndelag topper fylkeslista, som representerer summen av kommuneresultatene. På kommunenivå finner vi trønderske kommuner i hele spekteret, fra 1.plass til 425. plass. Indeksen sier imidlertid lite om hvorfor noen kommuner har godt kulturtilbud og en høy aktivitet innenfor kultursektoren – og andre ikke. Heller ikke noe om hva kommunene

selv kan påvirke dersom de vil bedre det lokale kulturlivet – og hva de ikke kan gjøre noe med. Det foreligger også god oversikt over andre forhold som kommunale kulturutgifter, kulturtilskudd, kulturnæringer, idrettsanlegg og spillemidler, ulike kunst- og kulturformidlinger fordi det er registrerte data. Det foreligger langt mindre kunnskap om ulike forhold ved deltakelse og fordeling som geografi, sosioøkonomisk, alder, kjønn og tema/område.

5.1.1 STYRKE KUNNSKAPSGRUNNLAGET

Kulturpolitikken og forvaltningen av den må bygge på solid kunnskap om kultursektoren. Dette omfatter både å ha oversikt over hva som kjennetegner og påvirker sektoren, identifisere og synliggjøre utviklingstrekk sektoren står overfor, samt kunnskap om hvordan ulike tiltak og virkemidler fungerer. Et slikt kunnskapsgrunnlag skal være utgangspunkt for all planlegging, retningslinjer, prioriteringer og tiltaksevaluering og -utvikling innen kulturfeltet -både regionalt og kommunalt.

Kunnskap medvirker dessuten til å utvikle sektoren og er et gode i seg selv - for samfunnet og den offentlige debatten om kulturens egenverdi, betydning og plass.

Eksempler på tema/indikatorer/faktorer som bør være med i et slikt kunnskapsgrunnlag er kulturell infrastruktur, kulturnæring, kulturformidling og kunstproduksjon, frivillig sektor, folkehelse, idrett og friluftsliv. Innhentning av kunnskap og oversikt må følges opp av drøfting og analyse av utviklingstrekk og tendenser - på tvers av sektorene, og slik identifisere utfordringer og prioritere ressurser.

Kulturmeldingen (2018) slår fast at forskning, kunnskap og innovasjon er grunnleggende element i den videre utviklingen av

kultursektoren. Alle virksomheter må sørge for et godt kunnskapsgrunnlag for å ivareta legitimitet og kvalitet i egne tjenester og oppgaveløsninger.

Tilfanget av forskning og forskningsmiljø med relevans for kulturfeltet i dag, varierer med hensyn til både formål og tematisk innretning. Utredninger peker på at mye av forskningen på feltet har rettet seg mot estetiske og kulturelle prosesser i kunsten og kulturen i seg selv. Det har vært svak tradisjon for forskning på kulturpolitiske problemstillinger og på forskning som premiss i politikktutviklingen.

Nasjonalt har Kulturdepartementet i mange år finansiert forskning gjennom Forskningsrådet, i hovedsak innrettet som brede kulturforskningsprogram.

Det er derfor behov for både å stimulere til eksisterende institusjoner og miljø til økt FoU aktivitet på kulturområdet, og til å bruke etablerte og nye regionale kompetanse- og forskningsmiljø som kan levere mer avgrenset utrednings- og evalueringsarbeid. Ikke minst for å stimulere til samarbeid med kommunene om evaluering av tiltak - kort vei «fra kunnskap til handling». Innenfor folkehelseområdet har regionen nasjonalt ledende kompetansemiljø.

Strategier:

- Utarbeide og vedlikeholde et grundig kunnskapsgrunnlag for å identifisere og synliggjøre de kulturpolitiske utfordringene, og slik prioritere ressurser.
- Initiere forskning og kompetanseutvikling på kulturfeltet for å sikre ny og relevant kunnskap som verktøy i politikktutforming og forvaltning.

5.2 KULTURENS BETYDNING I TRØNDELAG

Kulturens egenverdi og den sentrale rollen kultur spiller i samfunnsbyggingen utelukker, som nevnt tidligere, ikke hverandre, men er to «egenskaper» som virker side om side. Denne delen vil omhandle kulturens verdi og betydning, og hvordan kultur har effekt på områder som blant annet folkehelse, inkludering, bolyst, dannelse og frivillig aktivitet.

5.2.1 PROFESJONELL KUNST OG KULTUR

Kultur og ulike kunstneriske uttrykk har en verdi i seg selv, ikke minst som estetisk og/eller utviklende erfaring for den enkelte. Kultur har både nytte og egenverdi – den bidrar til å oppnå mange og viktige mål i samfunnsbyggingen, men er også et mål i seg selv. Det er derfor viktig å legge til rette for at kunst- og kulturuttrykk av høy kvalitet skal kunne utvikles og oppleves i Trøndelag, selv om de ikke nødvendigvis vil nå et stort publikum eller fungere som verktøy i andre deler av samfunnsbyggingen.

I Trøndelag har vi flere institusjoner med nasjonale oppdrag, som er viktige formidlingsaktører for disse uttrykkene, blant annet innenfor teater, orkester og museum.

Strategier:

- Stimulere til utvikling, nyskaping og mangfold på det profesjonelle kunst- og kulturfeltet.
- Ivareta tradisjon og kontinuitet, ved å sørge for at de profesjonelle miljøene og institusjonene får mulighet til å utvikle seg videre.

5.2.2 KULTUR FOR GOD LIVSKVALITET

De økonomiske og sosiale forskjellene i Norge øker. Forskning viser at ulikhet i økonomi og levevaner bidrar til sosial ulikhet i helse og samfunnsdeltagelse, og at disse forskjellene følger med hele livsløpet. Samtidig er det slått fast at deltakelse i kultur og idrett har helsefremmende effekter og bidrar til utjevning. Det er viktig å spre kunnskap og bevisstgjøring rundt kulturen og idrettens potensial og virkninger. Mestring og livsmestring, det å utvikle kunnskap og ferdigheter som hjelper den enkelte til å håndtere positive og negative hendelser i livet, er viktige begrep i denne sammenhengen.

Alle bør få muligheten til å skape, delta og oppleve i fellesskap som gir mening og livskvalitet. Lavterskeltilbud, fellesskapsløsninger og tilgangslighet må etterstrebese. En inngang til dette kan være å initiere og følge opp samhandling på tvers av aktører som møter barn og unge i hverdagen.

Stillesitting er kilde til økte helseproblemer i befolkningen. Godt utbygde og trygge gang- og sykkelveier, lett tilgjengelige friluftsområder og opplegg for fysisk aktiv læring, kan motivere folk til å ta aktive valg i hverdagen. I tillegg er muligheten til å utøve ulike typer idrett selvsagt vesentlig for å motvirke inaktivitet.

Kunnskap om effektene av kulturelle/ kunstneriske uttrykk i behandling og omsorg av syke må bli mer kjent, akseptert og implementert. Musikkbasert miljøbehandling har for eksempel vist seg å ha gode effekter i eldreomsorgen, blant annet på hukommelse, depresjon og ved stell av pasienter. Et annet eksempel er sykehusklovnene, som med sitt nærvær bidrar til å gjøre sykdoms- og behandlingssituasjoner mindre traumatiske for både barn og foresatte.

Strategier:

- Øke forståelsen av kulturens og idrettens betydning for å fremme helse, livskvalitet og sosial utjevning.
- Sikre et bredt og inkluderende kulturliv, hvor alle gis anledning til å skape, delta og oppleve.
- Legge til rette for en aktiv hverdag for alle, gi folk mulighet og motivasjon til å ta «aktive valg» i hverdagen.
- Gi kulturelle uttrykk større plass i helse- og omsorgsarbeid.

5.2.3 FRIVILLIG AKTIVITET OG ENGASJEMENT

Frivillighetsmeldingen (2018) slår fast at det er et overordna «frivillighetspolitisk mål» å øke deltakelsen i frivillige organisasjoner og frivillig arbeid:

Fordi deltakelse i frivillig aktivitet hindrer utenforskap og fremmer inkludering. Fordi organisasjonene er de beste skolene i demokrati. Fordi frivillige organisasjoner avdekker behov og finner nye løsninger. Fordi frivillig innsats er en helt avgjørende del av den norske beredskapsmodellen. Fordi frivillig innsats bidrar til å sikre vår felles kulturarv. Fordi frivillig innsats er viktig for å sikre folkehelsa.

Frivillig sektor har i dag noen utfordringer. De nasjonale utviklingstrekkene gjelder også for Trøndelag:

Antall frivillige er like høyt som tidligere, men fokuset på selvrealisering framfor lojalitet til organisasjonene er større. Ad hoc-/korttidsfrivilligheten, som for eksempel festivaler, vinner fram. Det er mindre forpliktende, man kan slutte når en selv vil. Når tilskudd ofte fordeles på grunnlag av antall medlemmer kan denne endringen føre til økonomiske utfordringer for organisasjonene.

De gamle tradisjonelle sterke organisasjonene, særlig religiøse- og folkebevegelsesorganisasjoner, mister mer og mer sin plass i samfunnet, og blir erstattet med nasjonale organisasjoner med samfunnsspørsmål på dagsorden. Disse trenger i mindre grad lokale og regionale lag da kommunikasjonen foregår i digitale medier. Resultatet blir mindre fellesskapsfølelse og færre møteplasser for organisasjonene selv og for befolkningen.

En av de største utfordringene er oppgaver knyttet til helse- og sosialfeltet. Frivilligsentraler og humanitære organisasjoner både tar på seg, og blir gitt, oppgaver innenfor områder som eldreomsorg og flyktninge- og integreringsarbeid. Dette stiller store krav til kompetanse som frivilligheten ikke nødvendigvis har. Uavklarte forventninger og avklaringer fra begge sider om hva frivillig sektor faktisk kan løse er en stor utfordring. Kommunesektoren må forstå frivillighetens egenart.

Kompliserte søkbare støtteordninger, kombinert med mer prosjektmidler og mindre driftsmidler, skaper usikker og lite forutsigbar økonomi. Frivillige organisasjoner vil ha stor nytte av at offentlige bygg i lokalsamfunnene gjøres lettere tilgjengelig.

Strategier:

- Etablere faste møteplasser mellom det offentlige og de frivillige organisasjonene både regionalt og lokalt for gjensidig informasjon og erfaringsutveksling.
- Utvikle ulike kompetanseprogram for frivillig sektor, knyttet til oppgaver innen helse- og omsorgssektoren og andre samfunnsområder.
- Frivillig sektors rolle, betydning og virkemidler skal være en naturlig del av regional og kommunal samfunnsplanlegging.

5.2.4 KULTURENS DANNENDE OG DEMOKRATISKE ROLLE

Folk tar del i kultur ved å lese bøker, spille dataspill, gå på kino, konsert, spel, restaurant og foredrag. Vi deltar også i kulturen ved å se en fotballkamp, stille til start i et skirenn, spasere på merkede turstier, overvære en gudstjeneste, ta en tur på biblioteket eller synge i kor. Og på tusen andre måter. Uavhengig av hvilke uttrykk og aktiviteter man liker og oppsøker, enten man er publikum eller utøver, er man like fullt *deltaker* i kulturen.

Det er ved å delta i kulturen at borgerne tar til seg ferdighetene som kreves for å fungere i fellesskap, men også i *uenighetsfellesskap*. For å gjøre seg forstått, og for å forstå sine medborgere, må språkferdighetene oppøves slik at de evner å gjøre det mulig å formidle oppfatninger om alle menneskelige forhold utover ens nærmeste krets. Jo mindre man deler oppfatninger med sine medborgere, desto viktigere er det at man kan forklare seg på måter som er begripelige for alle slik at man kan gå inn i samfunnets *uenighetsfellesskap* slik dette er beskrevet i Kulturutredningen 2014⁸.

Kultur har avgjørende betydning for hvordan man oppfatter seg selv, hva man blir sett som av andre og hvordan man ser seg selv som én blant andre. På den andre siden har kulturen også avgjørende betydning for hvordan man oppfatter

andre mennesker, steder og miljøer. Kultur har betydning for enkeltmenneskers, grupper og steders identitet – sosialt og psykologisk. Nå som Trøndelag er samlet til ett fylke, er det viktig at folk møtes for å oppleve kultur sammen, og bli kjent med hele fylket vårt og det mangfoldige kulturlivet. Spel, friluftsteater og arrangementer er viktige arenaer som forener krefter og bidrar til lokalt engasjement på tvers av kommunegrensene. Dette gjenspeiles i dugnadsånd, og skaper identitet og engasjement i hele fylket.

Identitet definerer tilhørighet eller utenforskap, virker tilbake på kulturen og har sterk betydning for trivsel, folkehelse og omdømme. Blant faktorene som har sterkest påvirkning på identiteten til en person, en gruppe, et sted eller et miljø er historiene, arven, som hefter ved den/det vi identifiserer. Dette kan utspille seg på forskjellige måter med hensyn til hvordan historiske forhold og enkelthendelser blir «husket» kollektivt og hvordan de formidles. Det etableres også kontinuerlig i samtiden gjennom prosesser og enkelthendelser som folk snakker om, slutter seg til, eller tar avstand fra. Kulturaktiviteter, -varer og -tjenester kan ha en dobbel dimensjon: De kan være deler av et kommersielt marked og samtidig være viktige verdi- og identitetsbærende elementer.

Strategier:

- Ivareta folkebibliotek, kulturskole, fritidsklubber og dermed den kulturelle grunnmuren i kommunene.
- Styrke kulturens tradisjonelle institusjoner, samt ivareta kunst- og kulturproduserende institusjoner og kunstnere.
- Kulturuttrykk skal være tilgjengelige både fysisk og digitalt.

⁸ NOU 2013:4. Kulturutredningen 2014

5.2.5 SAMISK SPRÅK OG KULTUR

Trøndelag utgjør den største delen av det sørsamiske området som strekker seg fra Helgeland i nord og til Engerdal i sør. Bevaring og vitalisering av samisk språk, og utviklingen av kultur og næringsliv er viktig for å befeste Trøndelag som et samisk område. Regionale myndigheter har et medansvar sammen med staten og Sametinget til å bidra til felles utvikling av kunst, kulturliv og institusjoner.

Et mangfoldig, og allment tilgjengelig samisk kunst- og kulturliv av høy kvalitet bidrar til levende lokal- og bysamfunn. Utvikling av samiske kunst- og kulturaktiviteter og samiske kulturinstitusjoner er nødvendig for å få til dette. Samiske festivaler og arrangement er viktige arenaer for synliggjøring, opplevelse og formidling. De er også viktige møteplasser for bruk og utvikling av samisk språk. Det må være et mål at det skapes flere slike møteplasser.

Skolene og barnehagene er viktige arenaer for å styrke formidlingen av samisk kultur og kulturforståelse til barn og unge. Den kulturelle skolesekken, DKS, er et viktig middel for å få dette til.

For samiskspråklige er det en grunnleggende rettighet å få bruke språket, jf. blant annet «Hjertespråket»⁹. I Trøndelag er sørsamisk en viktig kulturbærer som bidrar til språklig mangfold. Sørsamisk språk er inne i en bevarings- og revitaliseringsfase. Det gjør språkarbeidet svært viktig framover, og er et nasjonalt ansvar Trøndelag skal ha.

Det er et mål at sørsamisk språk og litteratur skal være godt representert og formidles bredt i Trøndelag.

Strategier:

- Utvikle samarbeidet mellom kulturinstitusjoner, kommuner og fylkeskommuner og sørsamiske institusjoner og organisasjoner.
- Utvikle samiske kulturarenaer, og satse på formidling av samisk kultur på flere kulturarenaer enn i dag.
- Legge til rette for både de tradisjonelle uttrykksformer innen samisk kultur og for samisk samtidskunst.
- Bidra til at samiske kulturinstitusjoner og organisasjoner kan ivareta sin rolle som viktige samfunnsaktører i bevaring og utvikling av samisk kunst og kultur.

⁹ NOU 2016:18 Hjertespråket.

5.2.6 UNG I TRØNDELAG

Foto: Kim Ramberghaug

Å trives og føle tilhørighet til lokalmiljøet i barndommen og ungdomstida er avgjørende for om unge i neste fase ønsker å etablere seg på hjemstedet sitt. Forankring, tilbud og nettverk henger tett sammen med dette. Fritidstilbudet for barn og unge må derfor være velutviklet i hele Trøndelag. Talenter må få muligheten til å utvikle seg, samtidig som breddetilbudet må holde høy kvalitet og være inkluderende og tilgjengelig for alle.

Det er viktig å ta vare på og utvide mangfoldet av uttrykksformer og stemmer i kulturfritidstilbudet, som i kulturlivet ellers. Den kulturelle skolesekken (DKS) bidrar til å gi barn og unge tilgang til et mangfold av kulturopplevelser og -uttrykk, som er felles for alle. Ung kultur møtes (UKM) gir ungdom i hele fylket mulighet til å utvikle seg og sine

interesser, og bli eksponert for nye impulser. På andre arenaer får unge eksponert og utviklet seg gjennom mesterskap og konkurranser.

Ungdommens fylkesting gir ungdom muligheten til å engasjere seg, bli hørt og sett. Kommunene må legge forholdene til rette for at velfungerende medvirkningsorgan for barn og unge. Dette vil bidra til å skape aktive samfunnsborgere og bedre tjenester.

Trøndelag Barne- og Ungdomsråd (TRØBUR) legger til rette for samfunnsengasjement, og styrker og ivaretar frivillige barne- og ungdomsorganisasjoners stemme i Trøndelag. Demokratiopplæring er et viktig arbeid for alle ungdomsmedvirkningsorganene, hver på sitt område.

Strategier:

- Sikre et bredt, mangfoldig og inkluderende kulturtilbud, som bidrar til trivsel og bolyst for unge.
- Gi barn og unge muligheten til å engasjere seg, og sørge for at deres stemme blir hørt på alle samfunnsarenaer.

5.2.7 KULTUR PÅ TRØNDERSK DAGSORDEN

Anerkjennelse og vektlegging av kunstens og kulturens samfunnsmessige betydning, begrunner at kunst og kultur også hører hjemme på den offentlige og politiske dagsorden. Kulturutredninga (2014) peker på kulturvirksomhet som grunnlag for demokrati, sosiale fellesskap og økonomisk verdiskaping.

Gjennom kulturens betydning både for enkeltmennesket og for fellesskap og samhandling mellom mennesker, bygges samfunnsstyrke innenfra. Steder, kommuner, regioner med denne type bånd mellom folk, har bedre mobiliseringsevne til felles innsats om de blir stilt overfor krevende utfordringer og omstillinger. Samlingen av Trøndelag til ett

fylke har vært en mobiliseringsprosess, hvor de samlende kulturtrekkene har hatt større gjennomslag enn de som skiller. Flere større arrangement i regionen har hatt slik utløsende effekt.

Med den samfunnsbyggende kraft og effekt som kulturen har, både direkte og indirekte, er det behov for å løfte kultur høyere på den regionale dagsorden. Kulturen må få en annen og større rolle enn å være underholdning når trønderske aktører drøfter og planlegger utviklingsmuligheter og retning. Både Trøndelagsmøtet, kommune- og næringslivskonferanser er arenaer hvor kulturens betydning bør løftes som tema.

Strategier:

- Sette kultur på dagsorden når trønderske aktører møtes.
- Løfte kultur høyere på den regionale dagsorden.

5.2.8 KULTUR OG INKLUDERING

Inkludering betyr at alle kan oppleve mestring og tilhørighet – uansett bakgrunn, forutsetninger, og funksjonsevne. Kulturens rolle som mestringsarena i et inkluderingsarbeid kan knapt overdrives.

God mestringsevne letter veien til deltakelse både i arbeidsliv og samfunnet generelt. I et stadig mer komplekst arbeidsliv og samfunn er det nødvendig å utnytte spektret av kompetanser vi har. I tillegg har ressursene hver enkelt av oss bringer inn en egenverdi som det er viktig å anerkjenne. Derfor er det viktig at vi

som samfunn utvikler holdninger og kunnskap som ser mangfold som en ressurs, og noe som fremmer inkludering.

God språkopplæring, tilgang på arbeid og aktiv deltakelse i frivillig virksomhet er de viktigste inngangene til samfunnsdeltakelse for den som står i en integreringssituasjon. Kulturfeltet står i en særstilling i forhold til inkludering ettersom feltet i sitt vesen er mangfoldig. Derfor er det naturlig at kulturfeltet tar en aktiv rolle for å synliggjøre ressursene det multikulturelle samfunnet byr på.

Strategier:

- Samordne innsatsen på inkluderingsfeltet for offentlige instanser og sivilsamfunnet i Trøndelag slik at vi får flere godt integrert raskere.
- Legge til rette for kompetansedeling og-utvikling gjennom samarbeid, kurs og møteplasser, for å oppnå et godt inkluderingsarbeid basert på et solid kunnskapsgrunnlag.

5.3 KULTURUTVIKLING OG VIRKEMIDLER I TRØNDELAG

I denne delen er tema hvordan kulturfeltet kan utvikle seg videre, hvilke virkemidler som finnes og hvordan disse kan og bør utnyttes. Her ligger strategier som omhandler kulturell infrastruktur, ressurser, kulturfaglig kompetanse, samarbeid, møteplasser i lokalmiljøet og kunst- og kultur som næring.

5.3.1 MØTEPLASSER I LOKALSAMFUNNET

Felles møteplasser i lokalsamfunnet som inviterer til deltakelse i sosiale og kulturelle aktiviteter bidrar til tilhørighet, fellesskap og inkludering for alle befolkningsgrupper. Dette gir positive bidrag til folkehelse samtidig som både samfunnet og enkeltmennesket tilføres positive verdier og holdninger. Slike forhold vil også påvirke steders attraktivitet for bosetting. Viktige forutsetninger for å lykkes er virkemidler som leie av utstyr og rimelige leiesatser, samt god samhandling mellom aktørene.

Den enkeltes og gruppers rett til å kunne delta i, og påvirke, utrednings- og beslutningsprosesser er svært sentralt for å fremme helse, trivsel og tilhørighet. Dette må legges til rette for medvirkningsarenaer og bruke ulike metoder for å få fram alle syn i planleggingen.

Økt tilflytting til byene gir økt behov for nye boliger. Det blir mer folk på mindre areal, noe

som ofte skjer på bekostning av nettopp parker og grøntarealer. Erfaringer viser at det trengs en kombinasjon av store og små parker, men først og fremst mange mindre grøntområder tett på der folk bor. Nærhet er derfor svært viktig. At det kun er noen hundre meter til nærmeste store grøntområde, men også andelen gressplener og grøntområder i nabolaget. Grønne områder og strandsonen åpner for rekreasjon og naturopplevelser, fysisk utfoldelse, fremmer kontakt mellom mennesker og er viktig for det sosiale livet på stedet. I tillegg gir de også et bedre lokalklima.

Kunst i offentlige rom spiller en stor rolle for folks kunstopplevelser, og kan ses i sammenheng med stedsutvikling og utvikling av gode nærmiljø både i bygg og i uterom.

Strategier:

- Prioritere varierte og levende møteplasser i nærmiljøet med ulike aktiviteter og tilbud.
- Invitere til ulike medvirkningsarenaer for å få fram ønsker og behov fra innbyggerne i utviklingen av nærmiljøet og lokalsamfunn.
- Påse at grønt- og friluftsområder, inklusive strandsonen, ivaretas i arealplanleggingen.

5.3.2 KULTURELL INFRASTRUKTUR

Vår kulturelle infrastruktur består av fysiske og digitale arenaer som støtter og muliggjør kulturelle aktiviteter.

Arenaer for idrett, scenekunst, museum, bibliotek, kulturhus, skoler og ulike forsamlingslokaler utgjør til sammen den fysiske kulturelle infrastrukturen i Trøndelag. Mange kulturaktører ønsker egne bygg. Aktørene bør oppfordres til å se på muligheter for økt sambruk.

I en digital hverdag tilbringer vi mer og mer tid bak en skjerm, og bruker digitale verktøy i stor grad for å få informasjon om, og tilgang til, kultur- og idrettsaktiviteter. Digital formidling og læring preger nye tjenester fra arkiv, museum og bibliotek.

Gode fritidsaktiviteter og arrangement er i stor grad knyttet til arenaer for idrett og kultur. Det ligger store muligheter i at offentlige bygg, ikke minst skolebyggene, i lokalsamfunnene gjøres lettere tilgjengelig.

Trondheim og Trøndelag har ambisjoner om å arrangere flere internasjonale mesterskap. I Nasjonaljubileet 2030 har Stiklestad Nasjonale kultursenter, Trondheim og Trøndelag en sentral rolle, og Trondheim søker status som europeisk kulturhovedstad i 2030. I tillegg foreligger planer for utvikling av et nytt museum for kunst og design. Dette vil kreve en omfattende utvikling av bygg og anlegg. Lokalisering, planlegging og bygging av arenaer må skje på grunnlag av behovsanalyser der økonomisk og miljømessig bærekraft vektlegges.

Strategier:

- Etterstrebe lav økonomisk terskel for bruk av nye og eksisterende kultur- og idrettsarenaer.
- Realisere regionale arenaer av nasjonal interesse gjennom god samhandling mellom stat, region og kommuner.
- Tilpasse eksisterende og nye bygg og lokaler til ulike bruksområder og aktører, herunder ivareta geografisk dekning og mulighetene for sambruk.
- Utvikle digitale verktøy for informasjon, deltakelse og læring, og sikre nødvendig opplæring og infrastruktur.

5.3.3 KULTURFAGLIG KOMPETANSE

Foto: GT

Kultur blir i mindre grad sett som et eget virksomhetsområde i kommunene, og de har ulik kulturfaglig kapasitet i administrasjonen. Bibliotekene og kulturskolene er en del av kommunenes kulturfaglige kompetanse, og de spiller en viktig rolle i lokalsamfunnet. I tillegg til å gi undervisning og opplæring, fungerer de begge i større eller mindre grad som kulturaktører gjennom å utvikle og organisere kulturtilbud og aktiviteter. En utviklingsmulighet er å gi kulturskolene et utvidet mandat med oppgaver som når større grupper av befolkningen, slik det praktiseres i enkelte kommuner.

Slik satsing er godt egnet for interkommunalt samarbeid, noe som kan gi økt tilbud med små

midler. Med en ansvarlig administrator vil det ligge godt til rette også for samarbeid med grupper av frivillige – ungdom, kor, osv. En styrking av kulturskolene sikrer dermed også arbeidsplasser for profesjonelle kunstnere.

Bibliotekene har også en viktig rolle som møteplass og arena for offentlig debatt og samtale. Folkebibliotekene er inne i et taktskifte for å nå ut med tilbud til målgrupper med lav deltakelse i samfunnet, ofte grunnet kulturelle, sosiale og digitale skiller. Biblioteket representerer et lavterskeltilbud som er tilgjengelig for alle og fungerer som møteplass.

Strategi:

- Ivareta og bygge kulturfaglig kompetanse i kommunal og fylkeskommunal forvaltning, herunder utvikle potensialet i kulturskoler og bibliotek til styrking av lokal kultur.

5.3.4 LOKALT OG REGIONALT EIERSKAP TIL KULTURINSTITUSJONER

Den nasjonale kulturpolitikken er summen av det som skjer på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå. Kommunesektorens samlede bidrag til ulike kulturaktiviteter utgjør totalt omtrent det samme som det samlede statlige bidraget. Definisjonen av hva som er nasjonale institusjoner er til dels resultat av en historisk utvikling mht. finansiering, og dels resultatet av en noe snever statlig definisjon og forståelse. Det er viktig at forståelsen av hva som bidrar til nasjonal kulturpolitikk legges til grunn i den videre utviklingen av en samlet kulturpolitikk. Tydeliggjøring av kulturinstitusjonenes samfunnsoppdrag, gir en inngang til dialogen framover mellom eiere, tilskuddsgivere og befolkningen. Diskusjonen om hvordan eierskap og finansiering av de profesjonelle kulturinstitusjonene skal løses framover, må baseres på at kvalitet ikke ensidig måles hvorvidt man har statlig finansiering eller ikke.

Lokalt og regionalt eierskap til kulturinstitusjoner i regionen er viktig for å løfte kulturpolitikk som en sentral del av samfunnsutviklingen, uten at dette oppfattes å redusere institusjonenes bidrag til den nasjonale kulturpolitikken. For den videre utviklingen av eksempelvis museenes rolle, er det vesentlig at man lokalt opplever både stolthet og eierskap til sine institusjoner. Trøndelag fylkeskommune er en sentral (del) eier i en rekke kulturinstitusjoner, i mange sammenhenger sammen med vertskommunene. I en del tilfeller også med staten som deleier.

Organisasjonsformene varierer: Trøndelag teater, Turneteateret, Stiklestad Nasjonale Kultursenter og Museene i Sør-Trøndelag er alle aksjeselskap. Videre er Museet Midt interkommunalt selskap, og Trondheim Symfoniorkester og Olavsfestdagene stiftelser. Dette krever bevissthet om rolle og ryddig dialog om utviklingen av institusjonene, og om mulighetene for forsterket samspill mellom de ulike aktørene i kulturlivet regionalt. Ambisjonen er at det kan utløses positive effekter gjennom økt faglig og administrativt samarbeid mellom kulturinstitusjonene.

Flere institusjoner lokalisert i Trøndelag har et definert nasjonalt mandat. Disse institusjonene er ressurser for et samlet kulturliv i regionen, men vi skal ha respekt for at deres mandat er å bidra på nasjonalt nivå.

Framtidig finansieringsstruktur for de ulike institusjonene vil avklares de nærmeste årene og det er viktig at dette skjer med respekt for hverandres roller og et felles ønske om utvikling av et samlet kulturliv i regionen. En rekke trønderske institusjoner skal ha både nasjonalt og internasjonalt nivå som ambisjon for sin virksomhet, mens andre naturlig vil ha en lokal og regional rolle og referanseramme. Tilsvarende er det en klar ambisjon om at en evt. endret oppgavefordeling mellom de ulike forvaltningsnivåene, legger til rette for en styrking av et samlet kulturliv i Trøndelag.

Strategier:

- Posisjonere Trøndelag slik at nye oppgaver på kulturområdet blir overført til regionen.
- Bidra til at det utvikles gode eierstrategier for det offentliges eierskap i ulike kulturinstitusjoner.
- Sikre ivaretagelse av det lokale eierskapet til de ulike kulturinstitusjonene.

5.3.5 OFFENTLIG OG PRIVAT SAMARBEID OM KULTUR

I tillegg til det offentlige er ofte næringslivet økonomiske støttespillere til idretts- og kulturarrangement. Det skjer i form av direkte sponing mot visse gjenytelser og ved kjøp av godt plassert reklameplass, gjerne i en kombinasjon. Sammenlikner man idretts- og kulturarrangement, er det åpenbart at idretten har lettere for å trekke til seg reklame- og sponsorinntekter. I noe sterkere grad ser vi tendenser til sponing på grunnlag av verdigrunnlag – ikke alltid knyttet til eksponering i tradisjonell forstand.

Private initiativ trekker også til seg offentlig engasjement dersom det innebærer utvikling av nye attraksjoner eller kulturarenaer. Et eksempel på det er kunstnerinitiativet Kjøpmannsgata Ung Kunst (K.U.K), der kunstneren Killi-Olsen går inn med mange millioner og donerer tusen av sine egne verker til Trondheim. Nils Aas Kunstverksted på Inderøya og Håkon Bleken samlingen i Gråmølna i Trondheim, er eksempler på institusjoner som bygger på donasjoner og offentlige bidrag.

Kystmuseet, MiST på Hitra har en avtale med Lerøy Seafood om drift av et visningsanlegg

for lakseoppdrett. Museet som har ansvar for dokumentasjon og formidling av norsk havbruk, kan her vise lakseoppdrett for publikum samtidig som anlegget gir museet gode inntekter gjennom en avtale om inntekter fra salget av laksen i anlegget. Kystmuseet tok initiativet til dette samarbeidet.

Spesielt kulturinstitusjonene har, og skal ha, frihet til å uttrykke seg uten at hverken private eller offentlige bidragsytere kan gripe inn eller sensurere. Det skal være «en armlengdes avstand». Trøndelag, for den saks skyld hele landet, har ikke en spesielt sterk tradisjon med store private gaver til kulturlivet. For å få næringsliv og private givere mer inn på banen som bidragsytere, har regjeringen innført et gaveforsterkningsfond. Private donasjoner uten spesielle krav til motytelser, blir «forsterket» med en andel offentlig tilskudd.

Dersom store utbygginger av kultur- og idrettsarenaer skal kunne finansieres i årene som kommer, kan det bli nødvendig med privat medfinansiering uten at kravet til motytelser blir markant.

Strategier:

- Utfordre private aktører og næringslivet til å bidra til realisering av større utbyggingsprosjekter i kultur- og idrettssektoren.
- Utvikle en god modell for privat - offentlig samarbeid.

5.3.6 KUNNSKAPSUTVEKSLING OG NYTENKING

Samarbeid og utveksling mellom kulturfeltet/ kulturpolitikken og andre samfunnsområder bør styrkes, slik at feltene kan lære av hverandre, dra nytte av hverandre og ses i sammenheng. Både næringsliv, helse- og omsorgsfeltet, forskning og utdanning og integreringsarbeid er områder som det kan være til gjensidig nytte å knytte sterkere koblinger med.

Samhandling og samarbeid vil også kunne føre til at nye tanker, koblinger og resultater oppstår.

Samarbeid mellom kulturlivet og forsknings- og utdanningsinstitusjoner vil kunne gi grobunn for nye innfallsvinkler, metoder og uttrykk. For eksempel kan lærer- og sykepleierutdanningen styrkes ved å innføre flere elementer fra kulturfag. Utdanning innenfor kreative fag kan styrkes ved å samarbeide tettere med aktører fra kultur- og næringslivet. Og kunst- og kulturfeltet kan utvikles og styrkes gjennom samarbeid med forsknings- og utviklingsmiljøer.

Strategier:

- Øke samhandlingen mellom kulturfeltet og andre samfunnsområder.
- Skape felles arenaer for kunnskapsutveksling, forskning og utvikling.
- Legge til rette for utvikling av kunst og kultur av høy kvalitet gjennom å koble og styrke kreative utviklingsmiljø.

5.3.7 SAMARBEID MELLOM KULTURAKTØRER

Faglig og flerfaglig samspill mellom aktører løser utfordringer og ser muligheter, ideer og nye løsninger. Det er høy kompetanse i kultur- og idrettslivet i Trøndelag, og det bør legges til rette for at de som besitter denne kompetansen møtes. Det skaper innsikt, nyskaping og engasjement, og vi utnytter ressursene innenfor kulturfeltet på en god måte.

Det er viktig at institusjonene ser på muligheter til å samordne administrative støttetjenester og faglige aktiviteter, for slik å sikre ressursutnyttelse og bedre kvalitet på den faglige og kunstneriske virksomheten. Dette kan bidra til å styrke sårbare faglige miljøer, for eksempel innen museums- og håndverksfag.

Private og offentlige aktører og institusjoner i Trøndelag må stimulere til lokalt engasjement, skape rom for frivillig aktivitet og bidra til samarbeid mellom lokalt og regionalt nivå. Gjennom fylkeskommunens samfunnsutviklerrolle bør virkemiddelbruken for kulturfeltet ha en sterkere regional vektlegging. Gjennom flerårige løfter kan vi være med på å styrke regionale motorer i tett samarbeid med kulturfeltet.

En tverrfaglig og helhetlig tilnærming skaper en gjensidig forståelse av behov og muligheter, og bidrar til å dyrke samspill og kunnskapsdeling på tvers av fagmiljø. Dette gir også grunnlag for nyskaping.

Det er flere sektorer som har et ansvar for å løfte et tema, som for eksempel kultur for barn og unge. Gjennom felles mobilisering mellom fylkeskommune, kommuner, institusjoner og det frie feltet kan Trøndelag bli sterkere på aktuelle og prioriterte områder, og slik bidra til utvikling i hele regionen. Et aktivt samarbeid med andre fylker, spesielt nabofylker, er også en del av dette.

Trøndelag er en relativt liten region i et lite land. Internasjonalt samarbeid og internasjonal satsing er derfor viktig for kultursektoren. Kulturutveksling og utveksling av kompetanse og erfaringer over landegrensene er fruktbart enten det dreier seg om samarbeid med Jämtland-Härjedalen og Västernorrland, eller med land i Norden, Europa eller den øvrige verden. Dette gir både inspirasjon og et referansenivå.

I Trøndelag har kunstnere og kulturinstitusjoner internasjonalt samarbeid som en naturlig del av sin portefølje. Utviklingen av digitale distribusjonskanaler gjennom nettbaserte plattformer har skapt mange nye muligheter og utfordringer.

Det er viktig for samfunnsutviklingen i Trøndelag at kulturlivet får økt kompetanse og finansiering gjennom en koordinert og målrettet satsing på internasjonalt samarbeid. Dette vil kunne skape et rikere kulturliv og gjøre regionen bedre rustet.

Strategier:

- Stimulere til samarbeid mellom de store kulturinstitusjonene, de regionale og lokale institusjonene og kulturlivet for øvrig.
- Styrke interkommunalt samarbeid, gjennom målrettede tilskuddsordninger og regional kulturpolitikk.
- Bidra til økt samarbeid over, kommune-, fylkes- og landegrensene for å styrke kulturfaglig kompetanse, kunnskap og kulturforståelse.
- Utforme flere og bedre søknader fra trønderske kulturaktører til nasjonale og internasjonale programmer som Kulturrådet, EU-prosjekter, og de nordiske kulturprogrammene.

5.3.8 KULTUR SOM LEVEVEI

Det er betydelig oppmerksomhet mot kultur som inntektgrunnlag og næringsvirksomhet. Begrepsbruken varierer – kreative næringer, kulturnæringer, kulturbaserte næringer. Kreativt Norge avgrensner *kreative næringer* til å gjelde visuell kunst, musikk, scenekunst, litteratur, kulturarv, film, arkitektur, design, mote og dataspill, og viser til behov for bransjeutvikling og styrking av støtteapparatet rundt næringen.

For å ha en aktiv og levedyktig kreativ næring i Trøndelag trengs det også regionale grep. Det ligger muligheter i å gå i dialog med næringen via fag- og interesseorganisasjonene, og i tillegg utfordre kunstnerutdanningene på hvordan de inkorporer kunnskap om entreprenørskap, økonomi og administrasjon i utdanningsløpet. Næringslivets tradisjonelle støtteapparat, som f.eks. næringshagene, må øke sin kjennskap til denne bransjen for å kunne gi nødvendig og riktig bistand.

En bevisst strategi for offentlige innkjøp og bruk av profesjonelle kunstnere vil også bidra til at flere kan livnære seg av kunstnerisk virksomhet.

Antall profesjonelle utøvere øker i stadig flere idretter. Dette medfører også flere ansatte i faglige og administrative funksjoner. Et tilrettelagt utdanningsløp vil også her være viktig med tanke på fortsatt rekruttering av eliteutøvere og muligheter for et nytt arbeidsliv etter endt aktiv karriere.

Arrangement skaper aktivitet, bolyst og inntekter i regionen. Det gjelder både konserter, festivaler og mesterskap. Gode arrangement gir positive opplevelser og bidrar til godt omdømme. Det er viktig at erfaringsbasert dokumentasjon gjøres tilgjengelig, og slik gir økt kompetanse for flere. Samtidig må området være i stadig fornyelse, blant annet gjennom teknologiutvikling.

Strategier:

- Videreutvikle kompetanse og nettverk som er relevant for kreative næringer.
- Systematisk videreutvikle idretts- og kulturarrangement med sikte på bærekraftig gjennomføring og positive økonomiske ringvirkninger.
- Legge til rette for at kunstnere skal kunne bo, produsere og formidle sin kunst i Trøndelag.

6 REFERANSER

Fosse, Jon (2011) **Essay**. Oslo, Samlaget.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet: Regionreformen: **Desentralisering av oppgaver fra staten til fylkeskommunene**. Februar 2018

Kulturdepartementet: **Utredning av oppgave- og ansvarsfordelingen mellom forvaltningsnivåene på kulturområdet**. November 2018

Kulturdepartementet: **Utredning om samisk kunst og kultur på arenaer i Norge**. November 2018

Meld. ST. 8 - 2018-2019: **Kulturens Kraft. Kulturpolitikk for framtida**

Meld. ST. 10 - 2018-2019: **Frivilligheita – sterk, sjølvstendig, mangfaldig – Den statlege frivilligheitspolitikken**

NOU - Norges offentlige utredninger - 2016:18 **Hjertespråket**.

NOU - Norges offentlige utredninger - 2013:4. **Kulturutredningen 2014**.

7 VEDLEGG

1. KULTUR I TRØNDELAG: *En kunnskapsoversikt over hva som kjennetegner og påvirker kultursektoren i Trøndelag - samt utviklingstrekk sektoren står overfor*